

Helena Pietrzak

Uznanie ojcostwa nowym sposobem ustalenia pochodzenia dziecka

---

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 52/3-4, 369-390

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HELENA PIETRZAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

UZNIANIE OJCOSTWA NOWYM SPOSOBEM USTALENIA POCHODZENIA DZIECKA

Treść: Wstęp. – 1. Charakter prawny aktu uznania ojcostwa. – 2. Zdolność do złożenia oświadczenia o uznaniu ojcostwa. – 3. Dopuszczalne formy uznania oraz podmioty uprawnione do przyjęcia aktu uznania. – 4. Zgoda na uznanie. – 5. Skuteczność uznania *nasciturusa*. – 6. Skutki dokonanego aktu uznania. – 7. Zakaz uznania. – 8. Bezskuteczność uznania ojcostwa. – Zakończenie.

Wstęp

Normy prawa polskiego i międzynarodowego stoją na straży przestrzegania obowiązującej w systemie prawa rodzinnego – zasady dobra dziecka. W tym względzie ukierunkowane są na równouprawienie dzieci pozamażeńskich z pochodzącymi z małżeństwa¹. Ta równość ma być przestrzegana w szczególności w zakresie realizacji prawa podmiotowego dziecka do poznania swego pochodzenia, a więc tożsamości, poznania prawdziwych danych rodziców biologicznych – ujawnionych w aktach stanu cywilnego².

Nie zawsze jednak to dążenie do precyzyjnego, bo rzeczywistego ustalenia swego pochodzenia genetycznego było możliwe. Czasem w obliczu niejasnych norm prawnych, albo niewłaściwego postrzegania przez obywateli, odbiegało znacząco od prawdy.

---

¹ Zgodnie z art. 3 *Europejskiej Konwencji o statusie prawnym dziecka pozamażeńskiego*, sporządzonej 15 października 1975 r. w Strasburgu „pochodzenie dziecka pozamażeńskiego od ojca może być stwierdzone lub ustalone na podstawie dobrowolnego uznania lub orzeczenia sądu”. Dz.U. z 1999 r., nr 79, poz. 889.

² Ustawa z dnia 29 września 1986 r. *Prawo o aktach stanu cywilnego*, Dz.U. z 2004 r., nr 161, poz. 1688 z późn. zm. /dalej jako: a.s.c./.

Stąd też, z istotną aprobatą należy przyjąć ostatnią nowelizację *Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*³, która z dniem 13 czerwca 2009 r. zreformowała gruntownie problematykę pochodzenia dziecka, aspekt władzy rodzicielskiej oraz znacząco wpłynęła na zmianę stosunków finansowych i sytuację materialną w rodzinie.

Jedną z najistotniejszych zmian jest wprowadzenie instytucji „uznania ojcostwa” – zamiast jak dotychczas – uznania dziecka⁴. Można sądzić, iż ustawodawca w ten sposób pragnie wyeliminować dotychczasowe przypadki uznania dziecka w złej wierze, które dość często blokowały sądowe ustalenie ojcostwa – zgodnie z prawdą genetyczną.

Analizowana instytucja „uznania ojcostwa” dotyczy sytuacji, w której nie zachodzi domniemanie, że ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone. Ustalenie ojcostwa może zatem nastąpić przez: uznanie⁵ ojcostwa, albo na mocy orzeczenia sądu.

Istotą zmian w tym względzie jest możliwość skutecznego wyrażenia aktu uznania przez ojca biologicznego, mającego ograniczoną zdolność do czynności prawnych (wymóg lat 16) bez zgody jego przedstawiciela ustawowego (wyłącznie przed sądem opiekuńczym; gdy nie istnieją wobec niego podstawy do całkowitego ubezwłasnowolnienia).

Zmiany te spowodują niewątpliwie przyspieszenie całej procedury uznania, ponieważ dotychczas przedstawiciele ustawowi nieletniego mogli skutecznie blokować dopełnienie tych formalności, z uwagi na konsekwencje finansowe (np. alimentacyjne). Terminy dla matki na potwierdzenie oświadczenia o uznaniu ojcostwa zostały zachowane w dotychczasowym kształcie.

---

³ Zgodnie z ustawą z 6 listopada 2008 r. *o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw*, Dz.U. nr 220, poz. 1431.

⁴ Zob. art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. *o pomocy społecznej*, Dz.U. z 2008 r., nr 115, poz. 728 z późn. zm. „Ileokroć w dotychczasowych przepisach jest mowa o uznaniu dziecka należy przez to rozumieć uznanie ojcostwa, a gdy mowa jest o unieważnieniu uznania, należy przez to rozumieć ustalenie bezskuteczności uznania”.

⁵ Funkcjonujące w języku potocznym słowo „uznanie” oznacza – decyzję, zgodę, wolę. Stąd też, należy przyjąć, że jeżeli osoba uznaje, tzn. że dochodzi do wniosku, że coś jest słuszne, obowiązujące. Tym samym, poprzez „uznanie” – stwierdza jakiś fakt, przyznaje, bądź potwierdza coś. Zatem „uznanie ojcostwa” – to oświadczenie mężczyzny złożone w formie przewidzianej prawem i przed odpowiednik organem. Zob. *Słownik poprawnej polszczyzny*, Warszawa 1980, s. 840; M. S z y m c z a k (red.), *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1981, s. 642.

1. Charakter prawny aktu uznania ojcostwa

Zgodnie z aktualnym stanem prawnym – akt uznania ojcostwa – ma charakter czynności prawno-rodzinnej, jest aktem ściśle osobistym, opartym na rzeczywistym stosunku biologicznym⁶.

Ściśle osobista konstrukcja uznania ojcostwa, wynika z aspektu podmiotowego, gdyż jedynie sam uznający może złożyć oświadczenie o podwójnej naturze (mieszanej). Jego oświadczenie nosi znamiona – aktu woli, z uwagi na zamiar (*intentio*) wywołania skutków prawnych oraz – aktu wiedzy, którego podłożem jest jednoznaczne przyznanie faktu pochodzenia dziecka od mężczyzny, który uznaje swoje ojcostwo. Poprzez oświadczenie wiedzy, stwierdza on tym samym, fakt istnienia określonego stosunku prawno-rodzinnego pomiędzy uznającym a uznanym⁷.

Problematykę tak postrzeganego charakteru aktu uznania, ustawodawca wiąże z aspektem zgodności uznania z „prawdą biologiczną”, a więc złożeniem oświadczenia wyłącznie przez ojca naturalnego⁸. Jest to, co podkreślono wyżej, odwołanie się do aktu wiedzy „mężczyzny, od którego dziecko pochodzi”.

Ustawodawca nadal jednak nie przewidział kontroli zgodności składanego oświadczenia z rzeczywistym stosunkiem biologicznym, łączącym uznającego z uznanym. Wynika to niewątpliwie z samej koncepcji uznania, jego rangi w katalogu ustalenia pochodzenia dziecka pozamałżeńskiego, która wyklucza konieczność udowodnienia ojcostwa.

---

⁶ E. Skrzydło-Tefalska, *Uznanie dziecka dokonywane na styku różnych systemów prawnych*, w: Stowarzyszenie Urzędników Stanu Cywilnego, Oddział w Lublinie. Obrót prawny z zagranicą w sprawach stanu cywilnego. Konkordat, materiały z seminarium w Lublinie w dniach 26-28 marca 1996 r., Lublin 1997.

⁷ Warto podkreślić, że chociaż podwójny charakter oświadczenia uznającego został potwierdzony w orzecznictwie SN i doktrynie, to nadal można przywołać poglądy odmienne, przeciwne tak pojętej naturze aktu uznającego ojcostwo mężczyzny. Zob. S. Grzybowski, *Charakterystyka prawna aktu uznania dziecka oraz konsekwencje przeprowadzonej oceny*, „Nowe Prawo” 1957, nr 4, s. 3-12; J. Strzebińczyk, *Prawo rodzinne*, Zakamycze 2002, s. 242; T. Sokółowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Poznań 2006, s. 117; S. Grzybowski, *Prawo rodzinne. Zarys wykładu*, Warszawa 1980, s. 159-161.

⁸ Zob. art. 73 § 1 k.r.o. „Uznanie ojcostwa następuje, gdy mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, (...)” oraz art. 74 § 1. „(...) lub mężczyzny, od którego dziecko pochodzi, (...)”.

Jest to niewątpliwie potwierdzenie związku aktu uznania ze stanem cywilnym człowieka, który wymaga przy jego ustaleniu – zgodności z prawdą obiektywną. Pewnym potwierdzeniem tej zasady jest orzeczenie Sądu Najwyższego z 1979 r., w którym wobec uznania określono wymóg zgodności ze stanem rzeczywistym⁹. Wymóg ten do dziś podkreślany jest również w doktrynie, która dodatkowo stwierdza, że „dobro dziecka oraz przyjęte zasady moralne, nakazują uznawanie tylko własnych dzieci”. Stąd też, należy przyjąć, że w przypadku uznania ojcostwa wobec nie własnego dziecka, dość że nie ustala się faktycznego, rzeczywistego pokrewieństwa, to ponadto dubluje się przysposobienie i jego skutki¹⁰.

Warto także podkreślić, że niewątpliwym uprawdopodobnieniem faktu ojcostwa jest zgodność oświadczenia matki dziecka z oświadczeniem mężczyzny, od którego dziecko pochodzi. Ponadto, ustawodawca w nowelizowanych normach k.r.o.¹¹ zwiększył „prawdopodobieństwo genetyczne” uznającego poprzez uprawnienia kierownika USC, który jest w obecnym stanie prawnych zobowiązany do udzielenia informacji o istocie i skutkach uznania (art. 73 § 2 k.r.o.)¹². Ma prawo przyjąć tylko takie oświadczenia, które są przez prawo dopuszczalne. Prawodawca wprost określił możliwość odmowy przyjęcia oświadczenia uznającego (art. 73 § 3 k.r.o.)¹³.

Konkludując charakter prawny aktu uznania, warto podkreślić, że zgodnie z przyjętą w prawie cywilnym klasyfikacją czynności prawnym, uznanie można zaliczyć do czynności o charakterze złożonym. Stąd też, akt uznania posiada znamiona czynności jedno-

---

⁹ Nałożono również na kierownika USC obowiązek nie przyjęcia oświadczenia w przypadku, gdy z okoliczności towarzyszących uznaniu wprost wynika, że mężczyzna nie może być ojcem uznawanego dziecka, gdyż sprzeciwiają się temu także zasady współżycia społecznego”. Orzeczenie SN z dnia 13 stycznia 1979 r., OSCP 1981, nr 1, poz. 1.

¹⁰ E. H o l e w i ń s k a - Ł a p i ń s k a, *Uznanie dziecka według kodeksu rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa 1979, s. 60-61.

¹¹ Analizowanej ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. *Kodeks rodzinny i opiekuńczy*, Dz.U. nr 9, poz. 59, z późn. zm. /dalej jako: k.r.o./.

¹² Zob. art. 73 § 2. „Kierownik urzędu stanu cywilnego wyjaśnia osobom zamierzającym złożyć oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa przepisy regulujące obowiązki i prawa wynikające z uznania, przepisy o nazwisku dziecka oraz różnicę pomiędzy uznaniem ojcostwa a przysposobieniem dziecka”.

¹³ Zob. art. 73 § 3. „Kierownik urzędu stanu cywilnego odmawia przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo gdy powziął wątpliwość co do pochodzenia dziecka”.

stronnej, gdyż dochodzi do skutku poprzez złożenie oświadczenia woli jednej strony, mężczyzny od którego dziecko pochodzi¹⁴.

Zgoda na uznanie (np. matki) nie współtworzy samego aktu uznania, gdyż nie jest składana uznającemu, ale jest przez prawo wymagana – właśnie dla skuteczności uznania. Nosi zatem pewne znamiona aktu prawnego złożonego, który jest jednostronną czynnością prawną, ale do momentu wyrażenia zgody – nosi znamiona czynności niezupełnej (*negotium claudicans*)¹⁵.

Ponadto, z właściwości uznania ojcostwa wynika, że niedopuszczalne jest zastrzeżenie warunku lub terminu, ponieważ stanu cywilnego podmiotu nie można ustalać w sposób niepewny¹⁶. Jako element stabilizacji ustalonego stanu cywilnego ma charakter deklaracyjny¹⁷, co w opinii doktryny powoduje, iż nie ma podstaw do „stwarzania teorii deklaracyjności kwalifikowanej”¹⁸.

2. Zdolność do złożenia oświadczenia o uznaniu ojcostwa

Dla skuteczności czynności prawnej ustawodawca wymaga szeregu uprawnień o charakterze podmiotowym. Uprawnienia te odnoszą się do zdolności do czynności prawnych osoby, z uwagi na omawiany powyżej ściśle osobisty charakter aktu uznania, a więc wykluczenie możliwości jego dokonania przez osobę trzecią.

Ustawodawca przed ostatnią nowelizacją wymagał zgody, a więc potwierdzenia przedstawiciela ustawowego mężczyzny, który nie miał pełnej zdolności do czynności prawnych. Warto zaznaczyć, że taka sytuacja stwarzała nagminnie skuteczne blokowanie dopełnienia formalności prawnych przez przedstawicieli ustawowych mężczyzny, z uwagi na automatyczny obowiązek alimentacyjny, który finalnie realizowany był przez tychże samych przedstawicie-

¹⁴ A. Wołter, *Uznanie dziecka pozamałżeńskiego*, „Państwo i Prawo” 1948, nr 11, s. 72-74.

¹⁵ Orzeczenie SN z dnia 27 listopada 1963 r., OSN 1964, poz. 228; H. Cieplą, B. Czecz, T. Domińczyk, S. Kalus, K. Piasecki, M. Sychowicz (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 540; J. Ignatowicz, M. Naza, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005, s. 245.

¹⁶ Art. 89 i 116 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. *Kodeks cywilny*, Dz.U. nr 16, poz. 93 z późn. zm.

¹⁷ Odmienne ten charakter postrzega E. Holewińska-Łapińska, *Uznanie dziecka...*, s. 49.

¹⁸ K. Piasecki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, pod. red. H. Cieplę, B. Czecz, K. Piaseckiego i innych, Warszawa 2009, s. 681.

li ustawowych (rodziców) nieletniego mężczyzny, który nie posiadał własnych środków na utrzymanie samego siebie, a tym bardziej dziecka.

Ustawodawca w odniesieniu do tak stosowanej praktyki, dokonał radykalnej zmiany w aspekcie zdolności do uznania ojcostwa. Stąd też, zgodnie z aktualnym stanem prawnym, przewidział dla każdego z rodziców dziecka – zdolność procesową (art. 453¹ k.p.c.¹⁹) także wtedy, gdy są ograniczeni w zdolności do czynności prawnych²⁰, jeśli ukończyli lat 16. Przyjęty przez prawodawcę wiek odwołuje się do zdolności procesowej małoletniego w sprawach wynikających z czynności, których może dokonywać samodzielnie²¹, a więc tym samym do aspektu minimalnego zrozumienia skutków prawnych dokonywanych czynności i zasobu doświadczenia życiowego. Ponadto, jest kompatybilny z art. 190 i n. kodeksu pracy²², zgodnie z którym młodociani, którzy ukończyli lat 16, mogą zawierać umowę o pracę.

Stąd też, konsekwencją nowelizacji k.r.o. w kwestii zdolności do złożenia „oświadczenia koniecznego do uznania”, jest możliwość złożenia oświadczenia przez osobę, która ukończyła 16 lat (a więc bez konieczności wyrażenia zgody przez przedstawiciela ustawowego) i wobec której nie ma podstaw do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia, ale – co warto zaznaczyć – może to uczynić wyłącznie przed sądem opiekuńczym²³. Ponieważ uznanie ojcostwa weryfikowane jest przez stanowisko matki dziecka w postaci zgody, stąd też wymogi przyjęte w normie art. 77 k.r.o. wobec „oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa”, dotyczą podmiotowo – tak

---

¹⁹ Zob. art. 453¹ k.p.c. „W sprawach o ustalenie lub zaprzeczenie pochodzenia dziecka oraz o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa matka i ojciec dziecka mają zdolność procesową także wtedy, gdy są ograniczeni w zdolności do czynności prawnych, jeżeli ukończyli lat szesnaście”. Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. *Kodeks postępowania cywilnego*, Dz.U. nr 43, poz. 296 z późn. zm.

²⁰ Zob. art. 13, 20 i 21 k.c.

²¹ Zob. art. 65 § 2 k.p.c.

²² Ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. *Kodeks pracy*, Dz.U. z 1998 r., nr 21, poz. 94 z późn. zm.

²³ Art. 77. § 1 k.r.o. „Oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może złożyć osoba, która ukończyła szesnaście lat i nie istnieją podstawy do jej całkowitego ubezwłasnowolnienia. § 2. Osoba, o której mowa w § 1, jeżeli nie ma pełnej zdolności do czynności prawnych, może złożyć oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa tylko przed sądem opiekuńczym”.

uznającego ojca, jak i matki dziecka, która to ojcostwo mężczyzny potwierdza. Natomiast osoba posiadająca pełną zdolność do czynności prawnych, a więc osoba pełnoletnia²⁴ ma pełną możliwość formalno-prawną w zakresie przedmiotowego aktu uznania.

3. Dopuszczalne formy uznania oraz podmioty uprawnione do przyjęcia aktu uznania

Ustawodawca polski oprócz wymogów ściśle podmiotowych, zawarł również i takie, które z uwagi na doniosłe skutki prawne aktu uznania, mieszczą się aspekcie formy i dotyczą zamkniętego katalogu podmiotów uprawnionych do odebrania samego oświadczenia uznania ojcostwa, bądź to „oświadczeń koniecznych” do tego uznania.

W aktualnym stanie prawnym istnieją dwie formy uznania: forma zwykła i nadzwyczajna (szczególna). W pierwszej formie zwykłej, uznanie ojcostwa może być dokonane w kraju: przed kierownikiem USC lub sądem opiekuńczym, a za granicą: przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula, jeżeli uznanie dotyczy dziecka, którego oboje rodzice, albo jedno z nich są obywatelami polskimi²⁵.

Z kolei druga forma nadzwyczajna (szczególna), aktualna w razie niebezpieczeństwa grożącego bezpośrednio życiu osób, których uznanie dotyczy bezpośrednio lub osobiście, została wobec dotychczasowego stanu prawnego, znacząco poszerzona przez prawodawcę – o krąg organów uprawnionych do przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, a w odniesieniu do kręgu osób, które znalazły się w stanie zagrożenia życia – o matkę dziecka²⁶. Stąd też, oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa może zostać zaopiniowane – oprócz notariusza, także przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starostę, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy. Poszerzenie kręgu organów uprawnionych do przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa (tylko w sytuacji nadzwyczajnej) jest potwierdzeniem tego samego katalogu „osób urzędowych”, którzy jako świadkowie kwalifikowani mogą

---

²⁴ Zob. art. 11 k.c.

²⁵ Zob. art. 73 § 1-3 k.r.o.

²⁶ Zob. art. 74 § 1 k.r.o.

przyjąć treść testamentu allograficznego²⁷. Doktryna tę formę *in extremis*, traktuje jako *novum*, gdyż ustawodawca poprzez ostatnią nowelizację dookreślił pełny katalog osób, którym może grozić sytuacja szczególnie dramatyczna (niebezpieczeństwo grożące życiu), co w konsekwencji uzasadnia uproszczone postępowanie związane z oświadczeniami. To natomiast nie może być różnie postrzegane i niejedolite w poszczególnych działach prawa cywilnego.

Stąd też, w poszczególnych stanach faktycznych, jeden z podmiotów uprawnionych, z wymienionego katalogu „osób urzędowych” może być bardziej dostępny, aniżeli wyłącznie notariusz – jak to miało miejsce przed ostatnią nowelizacją k.r.o. Warto dodać, że ocena zasadności zastosowania formy nadzwyczajnej należy do organu, który „oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa” przyjmuje, a więc jeśli czynność jest dokonywana, gdy stan zagrożenia trwa²⁸.

Oprócz wymogów prawno-formalnych oraz możliwości dokonania tego aktu wyłącznie wobec kompetentnego organu²⁹, ustawodawca domaga się jeszcze spełnienia wymogów wobec treści czynności prawnej. Dlatego też, oświadczenia konieczne do uznania ojcostwa, jako element czynności prawnej powinny zawierać informacje wymagane przez prawo do ważności czynności prawnej, a więc elementy przedmiotowo istotne (*essentialia negotii*). Ich zgodność z obowiązującymi przepisami, wymaga sporządzenia protokołu, który powinien zawierać dokładne oznaczenie osób (dane personalne), stwierdzenie faktu uznania (bądź zgody), a w przypadku oświadczenia dotyczącego dziecka nienarodzonego, powinien zawierać także wzmiankę o ciąży matki i stwierdzenie uznania ojcostwa wobec *nasciturusa*.

Dokonanie aktu uznania, wymaga zamieszczenia wzmianki w akcie urodzenia dziecka i ewentualną zmianę jego nazwiska. Stąd też, urząd stanu cywilnego miejsca urodzenia dziecka, po otrzymaniu

---

²⁷ Art. 951 § 1 k.c. „Spadkodawca może sporządzić testament także w ten sposób, że w obecności dwóch świadków oświadczy swoją ostatnią wolę ustnie wobec wójta (burmistrza, prezydenta miasta), starosty, marszałka województwa, sekretarza powiatu albo gminy lub kierownika urzędu stanu cywilnego”.

²⁸ W. S t o j a n o w s k a, *Ojcostwo prawne a ojcostwo biologiczne*, Warszawa 1985, s. 65 i n.

²⁹ Złożenie aktu uznania przed osobą nieupoważnioną powoduje bezwzględną nieważność aktu. Zob. art. 58 k.c.; Orzeczenie SN z dnia 13 lipca 1964 r., OSNCP 1965, poz. 164; J. P i ą t k o w s k i, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1985.

protokołu (bądź odpisu) uznania ojcostwa, podejmuje w tym zakresie odpowiednie czynności zabezpieczające interesy dziecka, które szczegółowo zawarte są w ustawie z dnia 29 września 1986 r. *Prawo o aktach stanu cywilnego*. Podjęty zakres czynności zapewnia jednolitość, prawidłowość i kompletność dokumentacji związanej z pochodzeniem dziecka, co jest znaczące np. przy ustaleniu dopuszczalności uznania ojcostwa, bądź sądowego ustalenia pochodzenia dziecka³⁰.

W obecnym stanie prawnym, uznanie ojcostwa (oraz wyrażenie zgody przez matkę dziecka na uznanie) może nastąpić przed każdym sądem opiekuńczym, nawet niewłaściwym miejscowo, który jest zobowiązany zawiadomić o tym fakcie właściwy sąd opiekuńczy³¹.

Natomiast polski konsul³² przyjmuje oświadczenie uznania ojcostwa wraz ze zgodą matki, a następnie stosownie do art. 43 ust. 3 a.s.c. sporządza protokół, który niezwłocznie przesyła do urzędu stanu cywilnego miejsca sporządzenia aktu urodzenia, a w przypadku uznania *nasciturusa*, do urzędu stanu cywilnego miejsca zamieszkania matki (art. 14 ust. 2 a.s.c.).

4. Zgoda na uznanie

Zgoda matki³³ dziecka, określona w art. 73 § 1 i 2 k.r.o. jest traktowana przez ustawodawcę jako przyznanie, bądź potwierdzenie faktu (oświadczenie wiedzy) ojcostwa mężczyzny. Służy prawidłowej ochronie interesów dziecka, stwarza gwarancję zgodności uznania z rzeczywistością biologiczną, a więc pozwala tym samym zweryfikować prawdę biologiczną ojcostwa mężczyzny. Zgoda matki, podobnie jak akt uznania ojcostwa, jest czynnością jednostronną

³⁰ J. M a k s y m o w i c z, *Uznanie dziecka w polskim ustawodawstwie*, w: *Pochodzenie dziecka. Polskie regulacje prawne na tle ustawodawstw wybranych państw europejskich*, pod red. S. S t a d n i c z e ņ k o, M. G o ł o w k i n - H u d a ł a, Opole 2005, s. 82.

³¹ Zob. art. 581 § 1 k.p.c.

³² Dokonanie aktu uznania jest możliwe wyłącznie przed polskim konsulem, gdy rodzice dziecka posiadają polskie obywatelstwo. Uznanie przed osobą upoważnioną do reprezentacji i ochrony interesów obywateli i państwa, może nastąpić w odniesieniu do dziecka poczętego (*nasciturusa*), małoletniego, ale także pełnoletniego. Zob. H. C i e p ł a, B. C z e c h, T. D o m i ņ c z y k, S. K a l u s, K. P i a s e c k i, M. S y c h o w i c z (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, Warszawa 2006, s. 555.

³³ Instytucja zgody matki na dokonanie uznania ewoluowała w przepisach polskiego prawa rodzinnego, od jej zupełnego braku znaczenia na ważność uznania, poprzez jej dopuszczenie (art. 44 § 2 k.r.), aż do wpływu na skuteczność aktu uznania. Zob. ustawa z dnia 27 czerwca 1950 r. *Kodeks rodzinny*, Dz.U. nr 34, poz. 308 z późn. zm.

i ma ściśle osobisty charakter³⁴. Najbardziej znaczące jest jednak to, że zgodę matki należy traktować jako element konstytutywny całej konstrukcji prawnej uznania ojcostwa. Stąd też, złożenie oświadczenia matki, wywołuje skutki prawne jedynie łącznie z uznaniem, a jej brak jest konsekwencją bezskuteczności uznania ojcostwa.

Oświadczenie matki dziecka, potwierdzające fakt ojcostwa uznającego, jako oświadczenie z zakresu prawa rodzinnego, powinno być złożone w sposób wyraźny, a nie dorozumiany³⁵. Z uwagi na interes społeczny stosunków rodzinno-prawnych, ustawodawca wymaga trwałości, nieodwołalności zgody, która tym samym nie może być wyrażona pod warunkiem, ani z zastrzeżeniem terminu³⁶.

Zgodnie z art. 73 § 1 k.r.o. matka dziecka powinna wyrazić zgodę w formie przewidzianej dla uznania, a więc ustnie do protokołu lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym. Ustawodawca nie uzależnia możliwości wyrażenia zgody od uprzedniego złożenia oświadczenia uznania ojcostwa.

Stąd też, zgodnie z przywołaną normą, matka może wyrazić zgodę³⁷ jednocześnie ze składanym przez ojca dziecka oświadczeniem, a także w ciągu trzech miesięcy od dnia złożenia aktu uznania. Zgoda wyrażona po złożeniu oświadczenia przez ojca, uzyskuje moc wsteczną od daty uznania. Dlatego też, organ przed którym zostaje wyrażona zgoda matki, powinien zawiadomić zainteresowanego tym faktem mężczyznę, który dokonał aktu uznania ojcostwa.

Nadal ustawodawca zgodę matki traktuje jako „oświadczenie konieczne do uznania ojcostwa”, co do dziś jest kwestionowane w doktrynie prawa rodzinnego. W szczególności dotyczy to celowości istnienia regulacji uzależniającej akt uznania ojcostwa od woli

---

³⁴ Zgody matki dotyczy również zawarta w art. 77 k.r.o. i art. 453¹ k.p.c. – zdolność procesowa, analizowana w punkcie 2 niniejszego opracowania.

³⁵ Zgodnie z wyrokiem SN z dnia 26 listopada 1996 r., „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 3, s. 30.

³⁶ Zastrzeżenie warunku lub terminu przez matkę wyrażającą zgodę na uznanie ojcostwa, byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. M. G o ł o w k i n - H u d a ł a, *Zgoda matki na uznanie dziecka w świetle ustawodawstwa polskiego i wybranych państw europejskich*, w: *Pochodzenie dziecka. Polskie regulacje prawne na tle ustawodawstw wybranych państw europejskich*, pod red. S t a d n i c z e Ń k o, M. G o ł o w k i n - H u d a ł a, Opole 2005, s. 41 i s. 82.

³⁷ Przed nowelizacją k.r.o. matka mogła wyrazić zgodę także przed aktem uznania. Wywierała ona skutek dopiero po złożeniu oświadczenia ojca o uznaniu, a jej moc była zachowana bez względu na termin uznania.

matki dziecka³⁸. Co w konsekwencji powoduje, że matka dziecka może odmówić wyrażenia zgody na uznanie, a więc dokonać czynności prawnej o skutku negatywnym.

Wielokrotnie w doktrynie zastanawiano się, czy odmowa matki w przypadku niekwestionowanego ojcostwa mężczyzny, nie jest nadużyciem zasad współżycia społecznego, gdyż może naruszać interes prawny zarówno dziecka, jak i biologicznego ojca³⁹.

Wielokrotne i słuszne postulaty, uregulowania w przepisach prawa skuteczności uznania, gdy matka odmawia wyrażenia na nie zgody, a mężczyzna pragnący tego dokonać jest rzeczywistym ojcem dziecka – przyniosły istotne w tym zakresie zmiany w postaci nowych rozwiązań analizowanych w niniejszym opracowaniu. Czy staną się wystarczające, będzie to można ocenić dopiero za kilka, a nawet kilkanaście lat.

5. Skuteczność uznania *nasciturusa*

Dziecko poczęte, ale jeszcze nie urodzone (*nasciturus*), posiada w obecnym stanie prawnym coraz więcej uprawnień (prawa i zobowiązania majątkowe⁴⁰), pod warunkiem (zawieszającym), że przyjdzie na świat żywe (art. 8 § 2 k.c.⁴¹). Z faktu tego wynikała również potrzeba rozstrzygnięcia kwestii wątpliwych dotyczących ustalenia ojcostwa wobec dziecka uznanego w okresie jego życia płodowego, w szczególności przed zawarciem przez jego matkę małżeństwa.

Rozstrzygnięciem tej kwestii, a jednocześnie odpowiedzią na kontrowersje podnoszone w doktrynie, jest istota nowelizacji przepisów k.r.o. w kontekście uznania dziecka poczętego, która dotyczy wyeliminowania dotychczasowego zbiegu norm w zakre-

---

³⁸ Kwestia ta została poddana w wątpliwość także przez Rzecznika Praw Obywatelskich. Zob. wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 24 kwietnia 2002 r. /www.lex.pl/ dnia 26 marca 2007 r.

³⁹ A. Kuśnierz, *Odmowa matki udzielenia zgody na uznanie dziecka przez jego rzeczywistego ojca*, „Nowe Prawo” 1956, nr 6, s. 107-109; B. Wałaszek, *Zgoda matki na uznanie dziecka w kodeksie rodzinnym*, „Państwo i Prawo” 1958, nr 1, s. 79-89.

⁴⁰ Są to w szczególności: prawo do żądania naprawienia szkód doznanych przed urodzeniem (art. 446¹ k.c.); koszty utrzymania matki w okresie porodu (art. 142 k.r.o.); prawo do ustanowienia kuratora *ventris* (art. 182 k.r.o.); prawa spadkowe (art. 927, 972 k.c.); prawo do ochrony dóbr osobistych (np. zdolności fizycznych, czy psychicznych – art. 23 i 24 k.c.).

⁴¹ Zdolność prawna pod warunkiem zawieszającym.

sie uznania dziecka z tzw. domniemaniem pochodzenia dziecka od męża matki⁴².

Obecnie dla ustawodawcy znaczące jest „rzeczywiste ojcostwo”, a nie jak dotychczas, wyłącznie „dobro dziecka”. Dlatego też, zgodnie z aktualnym stanem prawnym (art. 75 k.r.o.), decydujący wpływ na ustalenie stanu cywilnego dziecka jest jego uznanie przed urodzeniem⁴³. Ustawodawca wykluczył zatem potrzebę ustalania jego pochodzenia na podstawie domniemania pochodzenia od męża matki.

Z uwagi na szczególną rolę i charakter tego uznania, przesłanką jego skuteczności jest samo poczęcie dziecka, jako kategoria obiektywna, a nie domniemana, oparta wyłącznie na samym twierdzeniu matki dziecka. Chociaż ustawodawca wprost w analizowanej normie nie domaga się dowodu ciąży matki, to jednak doktryna słusznie opiniuje za obowiązkiem potwierdzenia ciąży, właściwym zaświadczeniem lekarskim⁴⁴.

6. Skutki dokonania aktu uznania

Akt uznania ojcostwa jako czynność o charakterze prawnorodzinnym, wywiera skutki prawne zarówno między uznającym i uznanym (*inter partes*), jak i w stosunku do wszystkich (*erga omnes*). Skutki te można umiejscowić tak w sferze prawa rodzinnego, jak i w innych dziedzinach prawa. Akt uznania przyczynia się do powstania wzajemnych wobec siebie praw i obowiązków, wynikających ze stosunku rodzicielskiego (władza rodzicielska), czy faktu pokrewieństwa.

Dziecko uznane uzyskuje w sferze praw stanu, z mocą wsteczną (*ex tunc*), status prawny dziecka uznanego, który na mocy art. 23 i 24 k.c. podlega ochronie prawnej, jako jedno z dóbr osobistych. Moc wsteczna aktu uznania obejmuje czas od chwili urodze-

---

⁴² K. Piasecki, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, pod. red. H. Cieplej, B. Czecha, K. Piaseckiego i innych, Warszawa 2009, s. 688.

⁴³ Zob. art. 75 k.r.o. § 1. „Można uznać ojcostwo przed urodzeniem się dziecka już poczętego. 2. Jeżeli dziecko urodziło się po zawarciu przez matkę małżeństwa z innym mężczyzną niż ten, który uznał ojcostwo, przepisu art. 62 nie stosuje się”.

⁴⁴ Za obowiązkiem potwierdzenia ciąży wypowiada się M. Jasiakiewicz, *Uznanie dziecka poczętego*, „Nowe Prawo” 1984, nr 2, s. 33; J. Gwiazdomorski, *Uznanie ojcostwa dziecka*, „Palestra” 1976, nr 6 (wkładka), s. 20; Odmienne stanowisko przyjmuje J. Mażurkiewicz, *Uznanie dziecka poczętego*, „Studia Prawnicze” 46/1975/nr 4, s. 75 i n.

nia się dziecka, a w przypadku uznania *nasciturusa* – od momentu poczęcia.

W aspekcie praw podmiotowych, dziecko uzyskuje prawo do obywatelstwa oraz do nazwiska, którego zakres i konsekwencje braku zgodności oświadczeń rodziców, uległy radykalnej zmianie⁴⁵. Ponadto, zgodnie z art. 19 § 2 p.p.m.⁴⁶ uznanie ojcostwa podlega prawu państwa, którego dziecko jest obywatelem w chwili jego uznania, a wobec *nasciturusa* – właściwe jest prawo ojczyste matki.

W odniesieniu do katalogu norm odnoszących się do aspektu materialnego, z chwilą uznania ojcostwa, dziecko uzyskuje z mocy ustawy prawo do otrzymania środków utrzymania i wychowania⁴⁷. Uprawnienie do otrzymania odpowiednich środków pieniężnych (np. alimentów), może obejmować roszczenie za okres ubiegły⁴⁸. Co więcej, w przypadku śmierci ojca, ale po dokonaniu aktu uznania, dziecku przysługuje zarówno prawo do dziedziczenia z ustawy (art. 931 k.c.), ale także szereg innych uprawnień. Są to: prawo do świadczenia socjalnego, a w przypadku śmierci poszkodowanego (ojca) – prawo do renty obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego⁴⁹.

⁴⁵ Istotną zmianę w tym względzie stanowią konsekwencje braku zgodnych oświadczeń rodziców o nazwisku dziecka oraz jego zakres, ukierunkowane na egalitaryzm matki i ojca dziecka. Zob. art. 89 § 1. „Jeżeli ojcostwo zostało ustalone przez uznanie, dziecko nosi nazwisko wskazane w zgodnych oświadczeniach rodziców, składanych jednocześnie z oświadczeniami koniecznymi do uznania ojcostwa. Rodzice mogą wskazać nazwisko jednego z nich albo nazwisko utworzone przez połączenie nazwiska matki z nazwiskiem ojca dziecka. Jeżeli rodzice nie złożyli zgodnych oświadczeń w sprawie nazwiska dziecka, nosi ono nazwisko składające się z nazwiska matki i dołączonego do niego nazwiska ojca. Do zmiany nazwiska dziecka, które w chwili uznania już ukończyło trzynaste lat, jest potrzebna jego zgoda”.

⁴⁶ Art. 19 § 2 ustawy z dnia 12 listopada 1965 r. *Prawo prywatne międzynarodowe*, Dz.U. nr 46, poz. 290 z późn. zm. /dalej jako: p.p.m./.

⁴⁷ Art. 135 § 2 k.r.o. „Wykonanie obowiązku alimentacyjnego względem dziecka, które nie jest jeszcze w stanie utrzymać się samodzielnie albo wobec osoby niepełnosprawnej może polegać w całości lub w części na osobistych staraniach o utrzymanie lub o wychowanie uprawnionego; w takim wypadku świadczenie alimentacyjne pozostałych zobowiązanych polega na pokrywaniu w całości lub w części kosztów utrzymania lub wychowania uprawnionego”. Zob. także art. 128 i 133 § 1 k.r.o.

⁴⁸ Zob. art. 142 k.r.o. oraz uchwałę 7 sędziów SN z dnia 23 października 1954 r., OSN 1956, poz. 3.

⁴⁹ Art. 446 § 2 k.c. „Osoba, względem której ciąży na zmarłym ustawowy obowiązek alimentacyjny, może żądać od zobowiązanego do naprawienia szkody renty obliczonej stosownie do potrzeb poszkodowanego oraz do możliwości zarobkowych i majątkowych zmarłego przez czas prawdopodobnego trwania obowiązku alimentacyjnego.

Przedstawiony zakres skutków prawnych uznania ojcostwa, oprócz wymiaru prawno-rodzinnego i podmiotowego, wywołuje także skutki psychiczno-emocjonalne podmiotów. Wynika to z faktu postrzegania przez prawodawcę – aktu uznania, jako najkorzystniejszego sposobu (bo dobrowolnego), ustalenia ojca dla dziecka. Istotnym potwierdzeniem jest automatyczne nabycie przez uznającego – pełnej władzy rodzicielskiej i konsekwencji (w tym praw i obowiązków) z nią związanych.

7. Zakaz uznania

Konstrukcja uznania ojcostwa, potwierdzająca fakt pochodzenia dziecka od mężczyzny, nie zawsze jest przez prawo dopuszczalna. Aspekt dopuszczalności odnosi się w aktualnym stanie prawnym do „zgodności biologicznej” oraz zakazu uznania w sytuacjach przez prawo przewidzianych.

Zatem konstrukcja aktu uznania, ukierunkowana na uznanie dziecka pozamałżeńskiego, uwzględnia możliwość udzielenia odmowy przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania⁵⁰.

Stąd też, co do zasady, nie jest dopuszczalne przyjęcie oświadczeń, jeśli wcześniej zostało już ustalone pochodzenie dziecka od innego mężczyzny i nikt z uprawnionych podmiotów, skutecznie go nie zakwestionował⁵¹. Z odmową przyjęcia oświadczeń mamy do czynienia również wtedy, gdy osoby uprawnione nie osiągnęły wymaganego wieku lub stan ich rozwoju, czy zdrowia psychicznego budzi wątpliwości.

Bezwzględny zakaz uznania ojcostwa został przyjęty w art. 72 § 2 k.r.o., zgodnie z którym „uznanie ojcostwa nie może

---

Takiej samej renty mogą żądać inne osoby bliskie, którym zmarły dobrowolnie i stale dostarczał środków utrzymania, jeżeli z okoliczności wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego”.

⁵⁰ Zgodnie z art. 7 ust. 3a a.s.c. „Jeżeli kierownik urzędu stanu cywilnego odmówił przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, nie później niż w terminie siedmiu dni na piśmie powiadamia mężczyznę, który twierdzi, że jest ojcem dziecka, i matkę dziecka o przyczynach odmowy i możliwości uznania ojcostwa przed sądem opiekuńczym; odpis pisma przesyła do urzędu stanu cywilnego właściwego do sporządzenia aktu urodzenia dziecka”.

⁵¹ Art. 72. § 1 k.r.o. „Jeżeli nie zachodzi domniemanie, że ojcem dziecka jest mąż jego matki, albo gdy domniemanie takie zostało obalone, ustalenie ojcostwa może nastąpić albo przez uznanie ojcostwa albo na mocy orzeczenia sądu”.

nastąpić, jeżeli toczy się sprawa o ustalenie ojcostwa”⁵². Zakaz ten w nowelizowanych normach został rozszerzony wobec osoby, która osiągnęła pełnoletniość (art. 76 § 1 k.r.o.⁵³). Natomiast, jeśli „dziecko zmarło przed osiągnięciem pełnoletności, uznanie ojcostwa może nastąpić w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym mężczyzna składający oświadczenie o uznaniu dowiedział się o śmierci dziecka, nie później jednak niż do dnia, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność (art. 76 § 2 k.r.o.).

W doktrynie podejmowany jest również zakaz uznania ojcostwa, przez osobę, która w świetle wiedzy medycznej tym mężczyzną nie jest. Szereg wątpliwości i zastrzeżeń budzi również zagadnienie dopuszczalności uznania ojcostwa w stosunku do dziecka przysposobionego, szczególnie że ustawodawca wprowadził zakaz dublowania – poprzez uznanie – przysposobienia. Kwestią otwartą jest zasadność stosowania tej reguły odwrotnie.

Wreszcie, największe kontrowersje budzi problem dopuszczalności uznania ojcostwa, jeśli uznający jest bliskim krewnym matki (w linii prostej lub bocznej – dotyczy rodzeństwa), który to zakres relacji prawo rodzinne bezwzględnie neguje ze względów eugenicznych, a prawo karne stosuje znaczące sankcje (wobec związków kazirodzych).

8. Bezskuteczność uznania ojcostwa

Dotychczasowe normy, odnoszące się do aktu uznania, w sposób niewystarczający określały sankcje istotnych nieprawidłowości, występujących przy dokonywaniu aktu uznania, a braki te w pewnym stopniu wypełniało orzecznictwo i doktryna⁵⁴.

Ustawodawca w obecnym stanie prawnym, przewidział powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa. Jest to rodzaj wypracowanego kompromisu pomiędzy zasadą ustalenia ojco-

---

⁵² Zakaz może być zrealizowany także w postaci odmowy przyjęcia oświadczenia przez sąd opiekuńczy. Zob. 581 § 3 k.p.c. Sąd opiekuńczy odmawia przyjęcia oświadczeń koniecznych do uznania ojcostwa, jeżeli uznanie jest niedopuszczalne albo powyżmie wątpliwość co do pochodzenia dziecka”.

⁵³ Art. 76. § 1 k.r.o. „Uznanie ojcostwa nie może nastąpić po osiągnięciu przez dziecko pełnoletności”.

⁵⁴ J. P i ą t k o w s k i, *System prawa rodzinnego...*, s. 707.

stwa – zgodnie z „prawdą genetyczną” a zasadą ochrony dobra dziecka – ukierunkowaną na stabilizację ustalonego stanu cywilnego⁵⁵.

Stąd też, przewidywał możliwość wystąpienia z powództwem o ustalenie bezskuteczności uznania na żądanie określonych osób (posiadających legitymację czynną⁵⁶), normując niejednolicie przesłanki jej ustalenia w zależności od tego, kto występuje z przedmiotowym żądaniem. Zasadniczym wsparciem norm k.r.o. w tym względzie, są nadal przepisy *Kodeksu cywilnego* – normujące przesłanki wadliwości czynności (art. 82-88) oraz ważności i skuteczności czynności prawnych, a zatem także sama natura prawna aktu uznania ojcostwa.

Ważnym aspektem wystąpienia z powództwem o ustalenie bezskuteczności uznania są określone przez ustawodawcę terminy. Stąd też, mężczyzna, który uznał ojcostwo może wytoczyć powództwo w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się, że dziecko od niego nie pochodzi (art. 78 k.r.o.)⁵⁷. Jest on dodatkowo chroniony, jeśli z uwagi na stan zdrowia np. zaburzenia psychiczne będące podstawą do ubezwłasnowolnienia, nie był w stanie należycie zadbać o ochronę własnych interesów (art. 64 i 65 k.r.o.).

Analogiczny termin zakwestionowania aktu uznania oraz jego stosowne wydłużenie w przypadkach uzasadnionych – stosuje się wobec matki dziecka, która potwierdziła ojcostwo (art. 79 k.r.o.).

Nieco inny termin przewidziany jest dla dziecka, po osiągnięciu przez nie pełnoletności, nie później niż w ciągu trzech lat od jej osiągnięcia. Ustawodawca tym samym dał możliwość tylko zainteresowanej osobie, po dojściu jej do pełnoletności, podejmowania działań w zakresie ukształtowania stanu cywilnego. Dlatego też, zgodnie z art. 80 k.r.o. – zablokował legitymację czynną mat-

---

⁵⁵ K. P i a s e c k i, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy...*, pod. red. H. C i e p ł e j, B. C z e c h a, K. P i a s e c k i e g o i i n n y c h, Warszawa 2009, s. 691.

⁵⁶ Ojca, matki, dziecka oraz prokuratora.

⁵⁷ Przed nowelizacją k.r.o. podstawa taka nie była odzwierciedlona w przepisach ustawy. Podnosiła tę kwestię głównie doktryna i orzecznictwo. Zgodnie z orzeczeniem SN z dnia 14 lutego 1969 r., fakt że mężczyzna, który dziecko uznał nie powoduje nieważności tego aktu, a okoliczność ta stanowić może podstawę unieważnienia tego aktu jedynie na żądanie osób uprawnionych, z wyłączeniem uznającego mężczyzny. Zob. orzeczenie SN z dnia 14 lutego 1969 r., OSNCP 1970, poz. 1. Rozwiązanie to było krytykowane z uwagi na ówczesną niemożność ustalenia pochodzenia dziecka zgodnie z prawdą biologiczną oraz z uwagi na obowiązujące standardy międzynarodowe. Utrzymywanie dalszej ochrony wadliwego stanu cywilnego, stało się jedną z podstaw analizowanej zmiany k.r.o. T. S m y c z y Ń s k i, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, Warszawa 2005, s. 181.

ki i ojca w zakresie kwestionowania ojcostwa. Ponadto, wzmocnił ochronę osoby (art. 81 § 3 k.r.o.), której dotyczy uznanie, poprzez odpowiednie stosowanie art. 64 i 65 k.r.o.

W procesie o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa powinny występować wszystkie osoby, które są zainteresowane bezpośrednio i personalnie, a więc: matka, ojciec oraz dziecko. Jednakże w przypadku śmierci mężczyzny, który uznał ojcostwo, a nie był ojcem dziecka, ustanawia się kuratora⁵⁸. Niedopuszczalne jest natomiast, z uwagi na zasadę ochrony prawa podmiotowego – w tym stanu cywilnego, ustalanie bezskuteczności uznania po śmierci dziecka⁵⁹.

Zakończenie

Kwestia „zgodności biologicznej” w oparciu o faktyczne więzy krwi, istniała w systemach prawnych państw starożytnych. Także dzisiaj zainteresowanie ustawodawców zagadnieniami z zakresu stosunków prawno-rodziny, wynika z ich wpływu na problematykę prawa podmiotowego (status prawny dziecka), spadkowego i innych gałęzi prawa.

Stąd też, uznanie ojcostwa przez ojca biologicznego, wobec dziecka pozamałżeńskiego, wymagało klarownego i spójnego uregulowania zawartego w przepisach ustaw prawa międzynarodowego i krajowego.

Analizowana nowelizacja k.r.o. oraz innych ustaw, obowiązująca w polskim ustawodawstwie od 13 czerwca 2009 r., jest wynikiem ujednoczenia prawa, które musiało uwzględnić szeroki wachlarz wartości prawno-podmiotowych, wpływających na prawidłowość

---

⁵⁸ Zob. art. 82 k.r.o. § 1. „Mężczyzna, który uznał ojcostwo, wytacza powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania przeciwko dziecku i matce, a jeżeli matka nie żyje – przeciwko dziecku. § 2. Matka wytacza powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa przeciwko dziecku i mężczyźnie, który uznał ojcostwo, a jeżeli mężczyzna ten nie żyje – przeciwko dziecku. § 3. Dziecko wytacza powództwo o ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa przeciwko mężczyźnie, który uznał ojcostwo i przeciwko matce, a gdy matka nie żyje – tylko przeciwko temu mężczyźnie. Jeżeli mężczyzna ten nie żyje, powództwo powinno być wytoczone przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy”.

⁵⁹ Zob. art. 83 k.r.o. § 1. „Po śmierci dziecka ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa nie jest dopuszczalne. § 2. Jeżeli uznanie ojcostwa nastąpiło po śmierci dziecka, stosuje się odpowiednio przepisy art. 82 § 1 i 2, przy czym powództwo powinno być wytoczone nie później niż do dnia, w którym dziecko osiągnęłoby pełnoletność, przeciwko kuratorowi ustanowionemu przez sąd opiekuńczy na miejsce dziecka”.

stosunków łączących rodziców z ich dziećmi. Zmiany, w szczególności dotyczące uznania ojcostwa, podyktowane były koniecznością dostosowania przepisów prawnych do norm umów i konwencji międzynarodowych, których Polska jest stroną.

Prawo podmiotowe – do poznania własnego pochodzenia biologicznego, a więc i tożsamości, jest nieodłącznie powiązane z prawami stanu cywilnego. Stąd też, pokrewieństwo prawne może wynikać z dobrowolnego uznania ojcostwa, albo z ustalenia dokonanego przez sąd w odpowiednim postępowaniu. Wypełnieniem luki prawnej w aspekcie ochrony i integralności stanu cywilnego, jest analizowany w niniejszym opracowaniu akt uznania ojcostwa tylko przez ojca naturalnego.

Znaczącym krokiem na przód jest pełna samodzielność aktu uznania (bez konieczności potwierdzenia przez przedstawiciela ustawowego) przez osobę, która ukończyła 16 lat, a nie ma podstaw do jej ubezwłasnowolnienia. Dokonanie tego aktu przed sądem opiekuńczym, daje także pewność i gwarancję właściwej jego realizacji⁶⁰.

Chociaż w doktrynie prawa rodzinnego podkreśla się, że oświadczenie mężczyzny jest zarówno oświadczeniem woli, jak i wiedzy, ponieważ celem uznania nie jest stanie się ojcem cudzego dziecka⁶¹, to jednak w praktyce występują przypadki wykorzystania tej sytuacji do stworzenia rodziny wbrew prawdzie biologicznej. Wynika to z faktu, iż procedura aktu uznania nie wymagała i nadal nie wymaga, przeprowadzenia konkretnego dowodu potwierdzającego fakt ojcostwa.

Stąd też, dotychczas do uznania cudzego dziecka mogło dojść w dwóch sytuacjach: w przypadku błędnego przekonania o swoim ojcostwie, albo też świadomie, w celu stworzenia rodziny z dzieckiem i jego matką. W tym drugim przypadku najczęściej w celu obejścia przepisów dotyczących przysposobienia dziecka⁶².

Warto w tym miejscu przypomnieć, że także dotychczasowa regulacja unieważnienia uznania dziecka, zdecydowanie utrudniała ustalenie pochodzenia zgodnie z prawdą biologiczną⁶³.

---

⁶⁰ I. Lewandowska, *Więcej partnerstwa między rodzicami a dziećmi*, „Rzeczpospolita” z dnia 10 stycznia 2007 r.

⁶¹ J. S. Piątkowski, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Ossolineum 1985, s. 739.

⁶² J. Ignatowicz, M. Nazar, *Prawo rodzinne*, Warszawa 2005.

⁶³ E. Mądrycka, *Z problematyki uznania dziecka*, „Biuletyn Ministerstwa

Szczególnie, że Sąd Najwyższy w uchwale składu 7 sędziów z dnia 6 października 1969 r.⁶⁴ ustanowił zasadę prawną, zgodnie z którą mężczyzna, który uznał dziecko, nie mógł następnie „żądać unieważnienia uznania z powodu błędu na tej tylko podstawie, że ujawnione później cechy krwi” wyłączały „możliwość jego ojcostwa”⁶⁵.

Analizowaną zasadę potwierdził 30-ci lat później wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 15 czerwca 1999 r.⁶⁶, który w uzasadnieniu stwierdził, że „niezgodność uznania ze stanem faktycznym w ogóle nie może być podstawą powództwa o unieważnienie uznania, ponieważ unieważnienie dopuszczalne jest tylko z powodu wad oświadczenia woli”.

Analizowany katalog spraw o ustalenie pochodzenia dziecka należy od zawsze, do kategorii tzw. spraw o prawa stanu cywilnego⁶⁷. Od wielu lat, w tego rodzaju sprawach sporne i otwarte w kwestii dyskusji, pozostaje zagadnienie, czy nadrzędną jest tzw. zasada prawdy obiektywnej, czy też interes dziecka. Spór obejmuje tak doktrynę, jak i orzecznictwo Sądu Najwyższego, które w tym względzie nie można uznać za jednolite, gdyż nie zastosowało do tej pory takiej samej wykładni.

Judykatura w niektórych orzeczeniach uznaje i przyjmuje prymat prawdy obiektywnej nad dobrem dziecka, w innych natomiast dopuszcza możliwość istnienia odstępstw od priorytetu zasady prawdy obiektywnej.

Stąd też, w wyroku z dnia 8 maja 1974 r.⁶⁸ Sąd Najwyższy wyraził pogląd, iż „sprawy o zaprzeczenie ojcostwa należą do tych kategorii spraw, w których zasada prawdy obiektywnej nabiera szczególnego znaczenia”. Co więcej, dalej w uzasadnieniu Sąd Najwyższy podkreślił, że „sprawy o zaprzeczenie ojcostwa mają na celu ustalenie prawidłowego składu rodziny”. Zdaniem Sądu „za ustaleniem tym przemawia właściwe pojęte dobro dziecka, a Państwo z powagą

Sprawiedliwości” 1957, nr 11, s. 19-24.

⁶⁴ Zob. uchwała składu 7 sędziów SN z dnia 6 października 1969 r., III CZP 26/69.

⁶⁵ OSNC 1970, z. 5, poz. 75.

⁶⁶ Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z dnia 15 czerwca 1999 r., I ACa 185/99; OSA 1999, nr 11-12, poz. 48.

⁶⁷ J. I g n a t o w i c z, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy z komentarzem*, pod red. J. P i e t r z y k o w s k i e g o, Warszawa 1993, s. 23-26.

⁶⁸ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 maja 1974 r., I CR 204/74.

traktuje zagadnienie rodziny”. Zatem „sądy mają obowiązek szczególnej dbałości o wykrycie prawdy obiektywnej”⁶⁹.

Kluczowe, bo podsumowujące powyższą opinię orzecznictwa, jest uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2000 r.⁷⁰, z którego jednoznacznie wynika, iż „bezwzględnym założeniem prawa rodzinnego nie jest dążenie do ustalenia składu rodziny zgodnie z rzeczywistymi więzami krwi”.

Uzasadnienie to zaprzecza w pewnym sensie kwestie analizowane w niniejszym opracowaniu, których sedno dotyczy – rzeczywistego ojcostwa.

Problem złożony, który nadal nie został uregulowany w ustawodawstwie prawa rodzinnego, dotyczy kwestii sztucznej inseminacji. Rozważania w tej materii nieuchronnie skutkują zwróceniem uwagi na problem prawa do poznania swojego naturalnego pochodzenia.

W tej kwestii, zwolennicy przyznania dziecku takiego prawa wskazują na to, że „dobra dziecka nie można upatrywać w zatajaniu przed nim jego prawdziwego pochodzenia genetycznego”. Zatem w razie opowiedzenia się na rzecz zgodnego poinformowania dziecka o tym, że jego dotychczasowi rodzice faktycznie nie są jego rodzicami genetycznymi, należałoby jednocześnie przyznać dziecku prawo do poznania rzeczywistego pochodzenia.

Za takim rozwiązaniem może przemawiać zwłaszcza istnienie chorób dziedzicznych⁷¹, dlatego też ten aspekt może dotyczyć również sytuacji dzieci pochodzących ze związków kazirodzych.

Natomiast wśród argumentów przemawiających przeciwko wspomnianemu rozwiązaniu, pozostając jedynie na gruncie zagadnień dotyczących dobra dziecka, należy zaakcentować, że dziecko, które nie wie o swoim pochodzeniu biologicznym, nie dostrzega żadnego interesu w tym, by dochodzić ustalenia swojego pochodzenia genetycznego.

W doktrynie wielokrotnie podkreśla się, że „wzajemne stosunki w relacji rodzice-dziecko, wyrastają w codziennym współżyciu, a nie przez wykazanie biologicznego pochodzenia”. Zatem, nie za-

⁶⁹ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 stycznia 1987 r., CRN 401/86; OSN 1988, nr 4, poz. 51

⁷⁰ Zob. uzasadnienie postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 5 maja 2000 r., II CKN 869/00, OSN 2000, nr 11, poz. 205.

⁷¹ L. S t e c k i, *Prawo dziecka do poznania swego pochodzenia genetycznego*, „Państwo i Prawo” 1990, nr 10, s. 67- 68.

wsze jest tak, że udzielenie dziecku informacji o jego rzeczywistym pochodzeniu jest zgodne z jego dobrem. Może się bowiem zdarzyć, że taka informacja, zamiast służyć dobru dziecka, obraca się przeciwko niemu niszcząc jego dotychczasowe życie (np. w przypadku pochodzenia ze związku kazirodczego).

Zdaniem doktryny, przesadzona wydaje się także obawa przed wystąpieniem u dziecka chorób dziedzicznych⁷². Co więcej, popularne staje się twierdzenie, że w przypadku choroby dziecka o podłożu genetycznym, dostęp do informacji o rzeczywistym pochodzeniu powinien mieć lekarz, a nie samo dziecko, czy też faktyczni rodzice dziecka.

Ponadto, poddawana jest w wątpliwość istota wiedzy o swoim pochodzeniu genetycznym w odniesieniu do tzw. normalności. Przykłady kilku spraw opisane w doktrynie, dowodzą, że po uzyskaniu informacji o swoim rzeczywistym pochodzeniu, życie nie dość, że staje się trudniejsze, to zdarza się, że zaistniała sytuacja nie pozwalała nam w ogóle spokojnie dalej żyć.

Zasadniczych i istotnych przykładów w tej mierze dostarcza, aktualna w zakresie prawa rodzinnego, problematyka realizacji prawa osoby przysposobionej do poznania swojego rzeczywistego pochodzenia (w odniesieniu do anonimowości, tajemnicy przysposobienia całkowitego).

Podsumowując powyższe rozważania, warto jeszcze raz podkreślić istotę ostatniej nowelizacji k.r.o. w odniesieniu do problematyki praw podmiotowych, praw stanu cywilnego. Brakuje jednakże dla pełnej realizacji katalogu tych praw, stosownej ustawy bioetycznej, która wśród swych unormowań powinna, podobnie jak akt uznania ojcostwa, odwoływać się do zasady dobra dziecka.

Uwarunkowanie norm zgodnością z dobrem dziecka, od dawna przynosi w ustawodawstwie prawa rodzinnego, pozytywne skutki.

Acknowledgment of paternity as a new way of identification of a child's descent

On 13th June 2009 the amending of the family and guardianship code became effective, which thoroughly reformed the issues of a child's descent, an aspect of parental authority and significantly influences a change of financial relations and situation in a family. One of the most essential changes is introduction of the

---

⁷² Chociaż nie ma w tym zakresie jednolitej opinii, ani jednoznacznych badań rozstrzygających.

institution of “acknowledgment of paternity” instead as so far a declaration on being a child’s father. It applies to the situation when there is no presumption that a husband of the child’s mother is the child’s father or when such presumption is destroyed.

Thus the identification of paternity may come through acknowledgment of paternity or by decision of a court. The essence of changes in this regard is a possibility of effective expression of an act of acknowledgment by a biological father having a limited capacity to legal transaction (a requirement of the age of 16) without consent of his legal representative (exclusively before a guardianship court; if there are no grounds for his complete legal incapacitation).

Such changes shall undoubtedly result in acceleration of all procedure of acknowledgment, since previously legal representatives of a minor could effectively obstruct going through such formalities owing to financial implications (e.g. child support). Time limits for a mother for confirmation of a declaration on acknowledgement of paternity remain unchanged.

The amending of the family and guardianship code introduced also a few changes in acknowledgment of paternity by a minor father who can make a declaration (a strictly personal act) before the superintendent registrar and a child’s mother is to confirm at the same time or within three months of the date of the man’s declaration that such man is the child’s father. Besides, the acknowledgment of paternity may occur before a guardianship court and if abroad, also before a Polish consul or a person appointed to perform functions of a consul, if the acknowledgment concerns a child whose both or one of parents is a Polish citizen (art. 73 § 4 of the family and guardianship court).

A catalog of persons entitled to take a declaration in circumstance of a threat to life has also been broadened. Subject to art. 74 § 1 of the family and guardianship code in case of any danger directly threatening life of a child’s mother or a man, whom the child descends from, a declaration necessary for acknowledgment of paternity may be recorded by a notary public or to made on record before a head of a commune (a mayor, a president of a town), a chief official of a district, a governor of a province, a secretary of a district or a commune. The record including the declaration necessary for acknowledgment of paternity should be immediately submit to the registrar’s office competent for preparation of a birth certificate of the child.